

Bonton za predškolsku djecu Lutke za improvizaciju u predškolskom odgoju

Jakobović, Josipa

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:914604>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KREATIVNE TEHNOLOGIJE
PRIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ DIZAJN ZA KAZALIŠTE, FILM
I TELEVIZIJU

Josipa Jakobović

**Bonton za predškolsku djecu
Lutke za improvizaciju u predškolskom odgoju**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. art. dr. sc. Saša Došen

Sumentorica: Ivana Živković, viša asistentica

Osijek, 2024.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Josipa Jakobović, potvrđujem da je moj završni rad pod naslovom „Bonton za predškolsku djecu, Lutke za improvizaciju u predškolskom odgoju“, izrađen pod mentorstvom prof. art. dr. sc. Saše Došen, rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Osijek, 23. 9. 2024.

Potpis

SAŽETAK

Završni rad istražuje značaj lutke u razvoju djeteta, fokusirajući se na četiri ključna razvojna područja: tjelesno-motoričko, spoznajnog, socio-emocionalnog razvoja i govora. Rad naglašava ulogu bontona u oblikovanju socijalnih vještina, koje djeca usvajaju kroz igru. Improvizacijske situacije s lutkama Vigo i Belom omogućuju djeci da uče o pristojnom ponašanju, empatiji i suradnji. Radionice provedene u Dječjem vrtiću „Ivančica“ pokazuju kako lutke potiču interakciju i lakše usvajanje društveno prihvaćenih normi.

Lutke se koriste kao edukativni alati koji pomažu djeci u simulaciji različitih društvenih situacija, a njihov dizajn potiče emocionalnu povezanost. Iako su lutke dio kurikulumu ranog odgoja, njihova primjena u praksi često izostaje. Rad potiče odgojitelje na njihovo aktivno korištenje, ističući da lutke ne samo da pomažu u učenju pravila bontona, već i u razvoju emocionalne inteligencije i socijalnih vještina. Zaključuje se da lutke igraju ključnu ulogu u dječjem razvoju, čime se pridonosi stvaranju pozitivnih međuljudskih odnosa.

Ključne riječi: razvoj djeteta, lutka, bonton ,empatija, igra, pozitivni međuljudski odnosi

SUMMARY

The final thesis explores the significance of puppets in child development, focusing on four key developmental areas: physical-motor, cognitive, socio-emotional development, and speech. The paper emphasizes the role of etiquette in shaping social skills, which children acquire through play. Improvisational scenarios with the puppets Vigo and Bela allow children to learn about polite behavior, empathy, and cooperation. Workshops conducted at the "Ivančica" Kindergarten demonstrate how puppets encourage interaction and facilitate the adoption of socially accepted norms.

Puppets are used as educational tools that help children simulate various social situations, and their design fosters emotional connection. Although puppets are part of the early education curriculum, their application in practice often falls short. The paper encourages educators to actively use them, highlighting that puppets not only aid in learning the rules of etiquette but also in developing emotional intelligence and social skills. It concludes that puppets play a crucial role in child development, contributing to the formation of positive interpersonal relationships.

Keywords: child development, doll, etiquette, empathy, play, positive interpersonal relationships

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. LUTKA U RANOM ODGOJU I OBRAZOVANJU	3
2.1. ZNAČAJ LUTKE U RAZVOJU DJETETA	3
2.2. ULOGA LUTKE U SOCIO-EMOCIONALNOM RAZVOJU DJETETA	5
2.3. ULOGA LUTKE U PSIHOLOŠKOM RAZVOJU DJETETA	6
2.4. ULOGA LUTKE U KOGNITIVNOM RAZVOJU DJETETA	7
3. BONTON ZA PREDŠKOLSKU DJECU	8
4. SITUACIJE ZA IMPROVIZACIJU	9
5. PROCES IZRADE	11
5.1. STOLNA LUTKA	11
5.2. IDEJNE SKICE LUTAKA	12
5.3. TEHNIČKE SKICE LUTAKA	16
5.4. PROCES IZRADE	18
6. PRIMJERI U PRAKSI	21
8. LITERATURA	27

1. UVOD

Potaknuta vlastitim iskustvom, kao roditelj djece koja su pohađala vrtić, svjesna sam kompleksnosti i zahtjevnosti odgojiteljskog poziva koji podrazumijeva i svakodnevno suočavanje s kaosom dječjih emocija i složene međusobne odnose vrtićke populacije. Iako je upotreba scenske lutke u pravilu dio kurikuluma većine studijskih programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, lutka se u predškolskim ustanovama ne upotrebljava uvijek u funkciji odgojnog pomagala, nego se najčešće koristi isključivo za jednostavne dječje igrokaze, pri čemu u nekim slučajevima u potpunosti izostaje.

Korištenje lutaka olakšava komunikaciju i potiče brže i jednostavnije otvaranje djece prema odgojiteljima, vršnjacima i svijetu oko sebe. Lutke mogu biti odlična sredstva za poboljšanje komunikacije s djecom te za podizanje svijesti o društvenom i kulturnom kontekstu. Lutka može biti izvrstan suodgojitelj jer sama po sebi ima iznimno važnu ulogu u poticanju razvoja predškolske djece. Dijete kroz interakciju s lutkom ulazi u svijet mašte čime se potiču i razvijaju njegovi talenti i interesi. Osim toga, lutka djetetu omogućuje uranjanje u imaginarni dramski svijet, pružajući mu priliku da sigurno istražuje različite životne situacije.

Problemi današnje svakodnevne su i nedostatak dječje empatije i dječjeg bontona. Razvijanje dječje empatije važno je za izgradnju pozitivnih socijalnih vještina, jačanje međuljudskih odnosa i promicanje suosjećanja prema drugima. Nedostatak bontona i empatije kod djece može rezultirati neprikladnim ponašanjem i problemima u međuljudskim odnosima.

Cilj ovog završnog rada je, upotrebom scenske lutke, olakšati rad odgojiteljima i omogućiti razvoj socijalnih vještina djeteta kako bi se potaknuo pozitivan model ponašanja djece predškolskog uzrasta.

Lutke za improvizaciju vrijedno su sredstvo u predškolskom odgoju jer potiču razvoj dječje mašte, emocionalne inteligencije, jezičnih i socijalnih vještina. Također pomažu djeci da se izraze, suoče sa strahovima i stresovima te razvijaju svoj identitet. Djeca danas više vremena provode koristeći suvremene tehnološke uređaje, pa čak i kada uzmu lutku u ruke, rijetko se može čuti da komuniciraju s njom.

Nekoć su se djeca igrala svime što im je došlo pod ruku, pri čemu su lutke bile važan dio učenja o svijetu koji ih okružuje. Danas je djece s izraženom kreativnom igrom razmjerno malo. Ono

što je prije ere mobitela i igračih konzola bilo normalno i što je proizlazilo iz dječje znatiželje, danas trebamo približiti djeci. Trebamo pronaći način kako im objasniti što je dobro, pristojno, zdravo... jer mnoga djeca ne znaju za bolje.

Dvije scenske lutke namijenjene improvizaciji u predškolskom odgoju, koje čine praktični umjetnički dio ovoga rada, na prvu djeluju mekano i slatko, no istodobno su vrlo moćne. Posjeduju odgojni potencijal koji može temeljito promijeniti vrtićku rutinu. Vjerujem da bi se djeca s njima mogla identificirati i pomoću njih prenositi svoje osjećaje te ih tako bolje razumjeti. Kroz igru s lutkama djeca mogu simulirati različite društvene situacije, pričati svoje priče, proširiti vokabular, učiti se uljuđenom ponašanju i rješavanju sukoba te razumjeti važnost uvažavanja druge djece, poštovanja roditelja, odgojitelja, starijih i autoriteta.

2. LUTKA U RANOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Lutka u ranom odgoju i obrazovanju ima ključnu ulogu u poticanju cjelovitog razvoja djeteta. Korištenje ove svestrane igračke dovodi do brojnih prednosti u emocionalnom, socijalnom, jezičnom i kreativnom aspektu djetetova razvoja. Igra s lutkama potiče razvoj mašte i kreativnosti kod djece. Aktivno korištenje mašte u stvaranju različitih likova, priča i scenarija potiče kreativnost, inovativnost te sposobnost generiranja novih ideja. Ove su vještine ključne za uspješno suočavanje s izazovima u budućnosti. Nadalje, lutke imaju važnu ulogu u razvoju dječjih jezičnih vještina. Kroz dijaloge s lutkama djeca poboljšavaju svoj rječnik, usvajaju nove riječi i usavršavaju gramatičke strukture. Ovakva interakcija potiče samopouzdanje u komunikaciji i izražavanju vlastitih misli i osjećaja. Igra s lutkama snažno potiče i socijalni razvoj. Djeca imitiraju socijalne interakcije koje promatraju u stvarnom životu, uče o ulogama, odgovornostima i međusobnom poštovanju. Iskustva igre s lutkama pomažu djeci u razvijanju empatije, suradnje i socijalne osjetljivosti. Emocionalna inteligencija, ključna za zdrav emocionalni život, također se potiče kroz igru s lutkama. Djeca imaju priliku izražavati različite emocije kroz likove lutaka, pri čemu uče prepoznavati i razumjeti vlastite emocije te razvijaju empatiju prema emocijama drugih ljudi. Manipulacija lutkama potiče razvoj motoričkih vještina. Djeca upravljanjem lutkama razvijaju fine motoričke sposobnosti, poboljšavaju preciznost pokreta i koordinaciju. Sve ove prednosti igre s lutkama ukazuju na važnost ovoga oblika aktivnosti u ranom odgoju i obrazovanju. Scenska lutka nije samo igračka, ona je i alat koji pruža bogato iskustvo potrebno za holistički razvoj djeteta. Kroz igru s lutkama djeca stječu vještine i znanja te grade temelje za uspješan i zadovoljavajući život u budućnosti.

2.1. ZNAČAJ LUTKE U RAZVOJU DJETETA

Kada je riječ o razvoju djeteta, ističu se četiri ključna područja: tjelesno-motoričko područje, spoznajno područje, socio-emocionalno područje i područje razvoja ličnosti te područje govornog razvoja. Za postizanje cjelovitog i optimalnog razvoja u sva četiri područja, nužno je pružiti djetetu stimulativno okruženje koje potiče slobodu kretanja, istraživanja, stjecanja znanja te procese razmjene ideja. Važno je osigurati okruženje koje podržava učenje, kreativnost, praćenje i vrednovanje djetetovih interesa i potencijala. Igra se ističe kao ključna aktivnost u svakom trenutku, a pomoću igre dijete usavršava osobne, fizičke, intelektualne i socijalne vještine. Dijete kroz igru uči pravila ponašanja i zadovoljava svoje interese, razvija

osjećaj važnosti, potiče samoinicijativu, gradi odnose s drugima te produbljuje svoje razumijevanje svijeta koji ga okružuje ¹.

Lutka je dio dječjeg života, bilo da se radi o igri s lutkom ili o lutki na sceni. S lutkom u rukama dijete razvija najbolje strane svoje ličnosti, a s lutkom na sceni se identificira te također razvija vlastitu ličnost. ²

Lutka je neizostavan dio dječjeg života, ovisno o igri ili umjetničkoj aktivnosti. Dijete kroz igru s lutkom razvija najbolje strane svoje ličnosti, uključujući maštu, kreativnost, socijalne vještine i emocionalnu inteligenciju. Jasna Vukonić-Žunić ističe da se korištenjem lutke na sceni dijete s lutkom identificira i oblikuje vlastitu ličnost te navodi da dramske aktivnosti predstavljaju priliku za izražavanje i razvoj identiteta. Generalno, scenska lutka je sredstvo koje kroz raznolike aktivnosti pridonosi razvoju djetetove ličnosti.

U svojoj igri dijete traži čudesno biće posvuda u stvarnosti, u starom ormaru, nekoj ladici na tavanu... To je često nevidljivi lik s kojim ono razgovara. Kasnije je to neka igračka, a onda odjednom lutka – to čarobno stvorenje s pravim mjestom rođenja u dječjoj sobi. ³

Djetetova mašta prolazi kroz faze razvoja. U početku traži čudesna bića u stvarnom okruženju, poput starog ormara. Zatim razvija nevidljive likove, najčešće prijatelje s kojima komunicira u igri. Kasnije ta čarobna bića evoluiraju u igračke te dijete koristi stvarne predmete za obogaćivanje igre. Konačno, taj razvoj završava transformacijom čarobnih bića u lutke koje su posebno važne u dječjoj igri te poticanju mašte i koje čine važan element djetetovog svakodnevnog života. Lutka stoga nije samo igračka, već i čarobni ključ za otkrivanje šarolikog svijeta mašte, jezika, socijalnih veza te emocionalnog rasta. Njezina uloga nije samo zabavna, ona omogućuje putovanje kroz koje dijete otkriva sebe, druge i svijet oko sebe. Lutka je vjerni suputnik u djetetovom neiscrpnom istraživanju života te ostavlja neizbrisiv trag u sjećanjima i formiranju temelja za budućnost.

¹ usp. Popek, Ivana, „O razvojnim područjima“, [O razvojnim područjima – Predškologija \(predskologija.com\)](https://predskologija.com) (pristup: 20. 12. 2023.)

² Vukonić-Žunić, Jasna, Delaš, B. (2006). Lutkarski medij u školi. Zagreb: Školska knjiga, (O lutkama i lutkarstvu, str. 13.)

³ usp. Svijet mašte, „Važnost svijeta mašte u razvoju djeteta“, [Važnost lutke u djetetovu razvoju \(suvremenazena.hr\)](https://suvremenazena.hr) (pristup: 10. 1. 2024.)

2.2. ULOGA LUTKE U SOCIO-EMOCIONALNOM RAZVOJU DJETETA

Emocije i socijalni razvoj čvrsto su povezani tijekom djetetovog rasta. Mnogi ističu da emocije proizlaze iz vitalne potrebe za preživljavanjem, od ljubavi i pažnje prema bliskim osobama do osjećaja ljutnje i tuge kada dijete doživljava razočaranja od važnih ljudi u životu. S vremenom, kako djeca odrastaju i mijenjaju svoju okolinu, perspektive i socijalne vještine, razvijaju se nove emocije poput mržnje, ljubomore i zavisti. Pozitivne emocije i ponašanja, poput iskrenosti, ljubaznosti i pravednosti, koje promiču suradnju i zajedništvo, često proizlaze iz prvih iskustava u djetetovoj obitelji ⁴.

Lutka u djetinjstvu ima ključnu ulogu u socio-emocionalnom razvoju djeteta zato što nudi nevjerojatan alat za izgradnju socijalnih veza i emocionalne inteligencije. Ona postaje djetetov vodič kroz labirinte emocija. Dijete kroz igru ima priliku izražavati različite osjećaje i proživljavati ih kroz likove koje animira. Takva igra djetetu pruža siguran prostor za razumijevanje, izražavanje i istraživanje svojih emocija što lutku čini vjernim prijateljem u socio-emocionalnom razvoju.

Igre djece sa scenskim lutkama u dječjem vrtiću snažno angažiraju dijete, kako intelektualno tako i emotivno, pridonose razvoju stvaralačkih sposobnosti, osobito razvoju djeteta, dijete spontano i neposredno preko lutke izražava svoj intimni doživljaj svijeta.⁵

Vlasta Pokrivka ističe da igre s lutkama snažno angažiraju dijete te potiču pozitivan utjecaj na njegov razvoj. Osim što razvijaju stvaralačke sposobnosti, igre lutkama omogućuju da dijete kreativno izrazi svoj intimni doživljaj svijeta. Dijete kroz lutku spontano dijeli svoje osjećaje i misli. Naglašavanjem značaja igre s lutkama za razvoj djeteta ističe se važnost takvog oblika igre u poticanju cjelovitog razvoja.

Lutka djetetu pruža osjećaj sigurnosti i pripadnosti te postaje povjerljiv prijatelj s kojim dijete dijeli radost i tugu. Razvojem veze s lutkom razvijaju se emocionalne veze i stvaraju prijateljstva, a lutka djetetu pruža emocionalnu podršku u svim životnim situacijama. Također,

4 Prema: Jasna Relja, Martina (ilustratorica) 1. Nemet, Reci što osjećaš. Poticanje emocionalnog i socijalnog razvoja učenika, Zagreb, 2012.

5 Pokrivka, Vlasta, (1985) Dijete i scenska lutka: priručnik za odgajatelje u dječjim vrtićima, Zagreb: Školska knjiga (Pedagoška vrijednost dječje igre sa scenskom lutkom, str. 32.)

lutka ima ulogu u učenju o različitosti i prihvaćanju drugačijeg i drugačijih. Djeca kroz likove lutaka susreću šarolike osobnosti, karaktere i perspektive, razvijaju toleranciju i razumijevanje različitosti. Lutka postaje most za povezivanje različitih svjetova i oblikuje djetetovu socijalnu osjetljivost. Njezina uloga u socio-emocionalnom razvoju djeteta nije prolazna faza igre, nego čini temelj u oblikovanju ličnosti i društvenih vještina. Lutka postaje nezamjenjiv pratitelj u čarobnom putovanju kroz djetinjstvo, ostavlja neizbrisiv trag na emocije, pomaže u razumijevanju društva i razvoju emocionalne zrelosti djeteta.

2.3. ULOGA LUTKE U PSIHOLOŠKOM RAZVOJU DJETETA

Maštoviti unutarnji svijet djeteta ključan je za njegov razvoj, stoga je važno poticati kreativnost, emocionalnu inteligenciju i socijalne vještine kroz igru, priče i likove.⁶

Predškolska je dob razdoblje u kojemu dijete ima velike mogućnosti za stjecanje znanja, kao i za razvoj sposobnosti i stvaralaštva.⁷

Igra predstavlja ključnu interakciju kroz koju dijete uči, razvija se i istražuje. Dijete aktivnim sudjelovanjem u igri stječe iskustva vezana za pokušaje, pogreške i eksperimentiranje s raznolikim materijalima, zvukovima i sredstvima. Kada ulazi u različite uloge, dijete dodatno razvija osjećaj sigurnosti, samostalnosti i samokontrole što potiče razvoj vještina na svim važnim područjima. Aktivno sudjelovanje u igri iznimno je važno jer zadovoljava djetetovu znatiželju te doprinosi njegovom intelektualnom razvoju.

„Mašta je važnija od znanja. Znanje je ograničeno“ tvrdio je Einstein.

Mašta i kreativni impulsi potiču i pobuđuju znatiželju, omogućuju djetetu da zamisli stvari koje se razlikuju od njegove svakodnevice te tako stvaraju nove poglede na svijet. Mašta je kombinacija različitih pojmova i ideja, a kreativnost predstavlja mentalni proces stvaranja novih sadržaja i rješavanja problema na nekonvencionalan način. Zajednička poveznica mašte i kreativnosti je sloboda misli, osjećaja i izražavanja.⁸

⁶ Svijet mašte... zavirite s nama u dječji svijet mašte... [Vaznost svijeta mašte u razvoju djeteta - Svijet Mašte web trgovina \(svijet-maste.hr\)](http://Vaznost-svijeta-maste-u-razvoju-djeteta-Svijet-Maste-web-trgovina-svijet-maste.hr)

⁷ Ivon, H. *Dijete, odgojitelj i lutka: pedagoške mogućnosti lutke u odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga (Lutka u humanistički usmjerenom predškolskom kurikulumu str.37.), 2010.

⁸ Budi dobro, Petra Matulić-Žeravica, 12. kolovoz. 2012., [Vaznost mašte i kreativnosti kod djece \(budidobro.com\)](http://Vaznost-maste-i-kreativnosti-kod-djece-budidobro.com)

Igra s lutkama djetetu otvara prostor maštovitog stvaralaštva u kojemu blijedi granica između stvarnosti i izmišljenog. Dijete kroz likove, priče i avanture aktivno upotrebljava svoju maštu, potiče razvoj svoje kreativnosti i sposobnost apstraktnog razmišljanja.

Lutka je djetetu važna, ona je njegov prijatelj kojemu se može povjeriti i koji ga nikada neće iznevjeriti. Ona ga može nasmijati, donijeti radost i uzbuđenje svojom pojavom, ali s druge strane može biti utjeha te može podijeliti djetetovu tugu.⁹

Uloga lutke značajna je u oblikovanju djetetovog identiteta. Kroz interakciju s lutkom dijete istražuje različite aspekte svoje osobnosti, razvija samopouzdanje i uči razumjeti vlastite snove, strahove i želje.

2.4. ULOGA LUTKE U KOGNITIVNOM RAZVOJU DJETETA

Kognitivni ili spoznajni razvoj djeteta obuhvaća mentalne procese kojima dijete nastoji shvatiti svoju okolinu i prilagoditi joj se. Jean Piaget identificira četiri opća razdoblja koja karakteriziraju dječji kognitivni razvoj. Svaka faza nastaje uslijed neravnoteže u djetetovom umu što potiče prilagodbu putem usvajanja novih načina razmišljanja. Piaget se koristio promatranjem i postavljanjem fleksibilnih pitanja kako bi otkrio funkcioniranje dječjeg razmišljanja u različitim fazama razvoja.¹⁰

Lutka se pokazala iznimnim sredstvom poticanja dječje motivacije, obogaćivanja i senzibilizacije u odgojnom radu kako u vrtiću, tako i u školi. Brojna iskustva primjene lutke ukazuju na njezin izvanredni potencijal poticanja emocionalnog, socijalnog i spoznajnog razvoja djeteta. Djeca kroz lutkarske situacije razvijaju sposobnost sagledavanja stvari iz različitih perspektiva što istovremeno potiče razumijevanje i učenje. Ovo iskustvo stvaranja odmaka predstavlja nužan preduvjet za razvoj tolerancije, emocionalne inteligencije i empatije, ključnih komponenti u procesu razumijevanja međuljudskih odnosa.¹¹ Igra s lutkom, kao simbolička aktivnost, donosi značajne koristi za razvoj mnogih psihičkih funkcija kod djece.

⁹ Županić Benić, M. (2019.) Lutkarstvo i dijete, Zagreb: LEYKAM international, str. 113.

¹⁰ Prema: Thpanorama-budi bolje danas, Znanost, kultura, obrazovanje, psihologija, sport i zdrav način života, [Teorija dječjeg kognitivnog razvoja \(Jean Piaget\) / Obrazovna psihologija | Thpanorama - Budi bolje danas!](#)

¹¹ Prema: Ivon, H. (2005). Lutka u razvoju djeteta. Dijete, vrtić, obitelj, 11 (40), 6-11. Preuzeto s [https:// 262524 \(srce.hr\)](https://262524(srce.hr))

3. BONTON ZA PREDŠKOLSKU DJECU

Bonton je skup dogovorenih normi lijepog ponašanja. Osnovno pravilo lijepog ponašanja je: „Ne čini drugima ono što ne bi želio da tebi drugi čine i ponašaj se prema drugima onako kako želiš da se drugi ponašaju prema tebi.“ Dobro ponašanje veliko je umijeće i pola uspjeha u životu.¹²

Važno je razumijevanje dječjeg ponašanja kroz perspektivu psihološkog razvoja i usvajanja pravila lijepog ponašanja. Psiholozi ističu da djeca nisu namjerno nepristojna, već da im nedostaje potpuno razumijevanje ili prihvaćanje tih pravila. Roditelji bi trebali biti uzor i primjer u svakom dječjem ponašanju. Ističe se važnost dosljednosti u odgoju te potreba da su roditelji aktivno uključeni u primjeni lijepog ponašanja svoje djece. Bonton se ne bi trebao samo povremeno koristiti, već bi ponašanje usklađeno s normama lijepog ponašanja trebalo postati stil života.

Savladavanje lijepog ponašanja predstavlja dugotrajan proces koji zahtijeva vježbu i podršku svih važnih figura u djetetovom životu; roditelja, djedova, baka i odgojitelja.¹³

Bonton za predškolsku djecu pomaže u oblikovanju osnovnih socijalnih vještina. U procesu usvajanja bontona djeca uče kako pravilno pozdravljati, pokazati poštovanje prema drugima te izražavati zahvalnost i ljubaznost. Ove vještine temelj su za uspostavljanje kvalitetnih međuljudskih odnosa u kasnijem životu, a pomažu i u razvijanju samopouzdanja i samopoštovanja. Primjereno ponašanje djece u društvenim situacijama omogućava lakšu i bolju interakciju s drugima. Navedeno može imati dugoročne pozitivne učinke na djetetov emocionalni i socijalni razvoj. Bonton bi trebao biti integriran u svakodnevne aktivnosti i igre predškolske djece. Kroz igru uloga, slikovnice i pjesmice, djeca mogu shvatiti vrijednost pristojnog ponašanja na zabavan i zanimljiv način.

¹² Modamoda.info, Šta je bonton? 22 pravila ponašanja koja bi svako trebao znati!, [Šta je bonton? 22 pravila lijepog ponašanja koja bi svako trebao znati! \(modamoda.info\)](#), (pristup: 5. 2. 2024.)

¹³ Prema: Naklada Bombon, Josipa Radulović-Franjić, Dijete i bonton, [Dijete i bonton - BoMboN blog - Naklada Bombon - Zabava, igra i učenje kroz sva godišnja doba](#), (pristup: 7. 2. 2024.)

4. SITUACIJE ZA IMPROVIZACIJU

1. Čarobne riječi

Vigo i Bela igraju se igračkama na podu. Bela ne može pronaći svoju lutkicu te pokušava dozvati Vigu, koji u žaru igre ne čuje kako ga Bela doziva. Bela povisuje ton, no Vigo se ne odaziva osim riječju: „Haaaa...“ Ljutito, Bela objašnjava Vigi da treba reći: „Molim.“ Vigo pruža Beli lutkicu i izgovara: „Izvoli.“ No Bela ne odgovara pa ju Vigo ispravlja, govoreći da je pristojno odgovoriti: „Hvala.“ Bela, ljuta što ju Vigo opet ispravlja, pogađa ga lutkicom u glavu. Vigo se rasplače, a Bela mu prilazi i izgovara: „Oprosti.“

2. Ne upadaj u riječ

Dok djeca sjede na podu, formirajući krug, odgojiteljica čita priču. Vigo se dovikuje s jednim dječakom iz skupine. Odgojiteljica ih nastoji utišati te objasniti da trebaju biti mirni i usredotočeni na priču koju pokušava pročitati. No Vigo nastavlja ometati uz neprimjerene komentare: „Kako je to dosadno...“, „Kako mi se piški.“, „Ja bih se išao igrati...“ U jednom trenutku, odgojiteljica prekida čitanje te objašnjava Vigi, kao i ostaloj djeci, da nije pristojno prekidati druge, upadati u riječi ili se dovikivati s prijateljem. Ako netko želi nešto reći, mora čekati svoj red.

3. Pomozi drugima

Djeca se pripremaju za spavanje, odgojiteljice su pripremile krevetiće za popodnevni odmor poslije ručka. Sva djeca znaju da se moraju presvući u pidžame i udobno smjestiti u krevetiće. Odgojiteljica će ih pokriti i svima poželjeti lijepe snove. Već su svi u svojim krevetićima osim Vige, koji se muči s oblačenjem donjeg dijela pidžame jer je izokrenut. Bela ga promatra i vidi da je Vigo na rubu suza od bijesa. Ustaje iz kreveta i pomaže mu obući pidžamu. Vigo joj zahvaljuje, a Bela ga zagrlji i kaže: „Nema na čemu, prijatelji si pomažu.“

4. Ne ismijavaj druge i poštuj različitosti

Bela i ostala djeca veselo se igraju u vrtićkom parku, Vigo im pristupa i predlaže da se zajedno igraju. Belina prijateljica predlaže da zaigraju „igru riječi“. Međutim, Vigi ta igra predstavlja problem jer ima poteškoća s izgovorom slova „r“ i još nije naučio sva slova te mu treba pomoć. Bela je upoznata s Viginim poteškoćama i rado mu priskače u pomoć. No jedna djevojčica namjerno izgovara riječi koje počinju slovom „r“ što Vigin problem čini još većim. Vigo se muči s izgovorom dok se ostala djeca rugaju, nazivaju ga malom bebom, ismijavaju njegovo neznanje te mu prijete kupnjom dude. Vigo je jako tužan zbog ismijavanja, ali Bela je uz njega. Objasnjava ostaloj djeci da nije lijepo ismijavati nekoga i da trebaju biti strpljivi i pažljivi te priskočiti u pomoć onima koji imaju poteškoća.

5. PROCES IZRADE

5.1. STOLNA LUTKA

Lutka povezuje skoro sva područja važna za razvoj djeteta: spoznaju, razumijevanje, pokret, govor, suradnju s okolinom...¹⁴

Edi Majaron naglašava važnost lutke budući da lutka ima širok spektar pozitivnih utjecaja na različita područja djetetova razvoja. Pri odabiru tipa lutke namijenjene improvizacijama za predškolsku djecu, uzela sam u obzir nekoliko ključnih faktora kako bih odabrala onu koja je prikladna za moj cilj i potrebe djece. Smatrala sam da za vrtićku djecu bolje odgovaraju jednostavnije lutke koje potiču igru i maštovito izražavanje. Lutka treba djetetu biti privlačna i zanimljiva, s izražajnim licem i mogućnošću manipulacije, prilagodljiva i podobna za raznovrsnu upotrebu kako bi potakla raznolikost u igri i aktivnostima. Izbor sam suzila na dvije vrste lutaka: ginjol i stolnu lutku.

„Ginjol je lutka koja se navlači na ruku poput rukavice. Animira se izravno i odozdo.“¹⁵

Ginjol je po svojoj naravi brz, spretan i okretan te nudi obilje kreativnih mogućnosti. Međutim, primijetila sam nedostatak njegove povezanosti s djecom. Izuzetno mi je važno da su lutke bliske djeci, da pobuđuju empatiju i dijele sličnosti s djecom.

„Stolnim lutkama nazivamo sve lutke na podlozi, animirane odostraga (ili sa strane), vidljive u cijelosti“.¹⁶

Odabrala sam jednostavne stolne lutke. Opređijelila sam se za izradu lutaka punog volumena, kako bi ih djeca mogla lako animirati i koje su same nalik djeci. S obzirom na to da djeca sve rjeđe koriste lutke u igri, a da sve češće koriste suvremene tehnološke uređaje, komunikacije s lutkama je sve manje. Zbog stvaranja dublje emocionalne povezanosti, odlučila sam da lutke budu mekane na dodir i presvučene tkaninom, lutke koje će djeca moći grliti, ljubiti, s kojima će moći spavati, igrati se, uređivati ih, dijeliti im savjete. Suština likovnog oblikovanja, odabira

¹⁴Majaron Edvard. *Lutka – idealni spoj didaktičkih ciljeva*, u Radoslav Lazić: Svetsko lutkarstvo, Hrestomatija; Foto Futura i Radoslav Lazić, Beograd, 2004., str. 305.

¹⁵Kroflin, Livija. *Duša u stvari. Osnovne lutkarske tehnike i njihova primjena*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020.,str.29

¹⁶Kroflin, Livija. *Duša u stvari. Osnovne lutkarske tehnike i njihova primjena*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020.,str.29

tehnologije i materijala izrade lutaka u svrhu usvajanja pravila lijepog ponašanja predškolske djece je mogućnost da djeca lutku dožive kao prijatelja.

5.2. IDEJNE SKICE LUTAKA

Krpene lutke neizostavan su dio djetinjstva te pružaju priliku za slobodu kreativnosti i pažnju prema detaljima. U svom završnom radu već sam spomenula Vigu i Belu, malene lutke koje svojom pojavom i odjećom odražavaju karakteristike djece: nestašluk, znatiželju, kreativnost, empatiju, brižljivost i toleranciju.

Vigov lik prikazala sam kao znatiželjnog, nestašnog i kreativnog dječaka. U prvim skicama fokusirala sam se na izraze lica i figuru. Djeca instinktivno reaguju na proporcije koje podsjećaju na bebe, a one uključuju veliku glavu i oči u odnosu na tijelo što kod njih izaziva zaštitnički instinkt, osjećaj privrženosti i simpatije. Skica koja mi je posebno plijenila pažnju bila je mali bucmasti dječak, velikih očiju, rumenih obraza i čupave kose. Za odjeću sam izabrala udobnu kombinaciju, majicu i hlače.

Slika 1: Idejne skice Vige

Slika 2: Likovna razrada – Vige

Slika 3: Idejne skice Bele

Slika 4: Likovna razrada – Bela

Kada sam oblikovala ženski lik, Belu, željela sam prikazati empatičnu i brižljivu djevojčicu iz koje zrači nježnost i prijateljstvo. Željeni karakter pokušala sam oblikovati isticanjem tih osobina na pojednostavljenom licu lutke te kostimom. Tako je nastala Bela s velikim nježnim očima i naglašenim trepavicama, blago nasmiješenim usnama i rumenim obrazima. Odjenula sam joj suknju A kroja i majicu.

Važno mi je kako će djeca doživjeti lutke, a cilj je da su slično obučene, povezane šarenom odjećom koja signalizira radost, energiju i razigranost. Stoga sam odlučila napraviti nekoliko likovnih skica koje bi obuhvatile navedeno. S obzirom na to da djeca često povezuju šarene boje s radošću i srećom, namjera je bila da moje lutke svojom likovnošću pobuđuju te osjećaje. Kombinacija rumenih obraza, velikih očiju i šarene odjeće daje lutkama simpatičan izgled. Materijali za tijelo su meki i ugodni na dodir, pružajući osjećaj topline i sigurnosti.

Pastelni tonovi lako se kombiniraju te stvaraju harmoničan izgled, pri čemu njihova blagost pomaže u izbjegavanju sukoba boja i čini lutke vizualno privlačnima. Djeci pomažu u stvaranju emotivno toplih i nježnih likova. Tonovi simboliziraju pozitivne emocije, asociraju na djetinjstvo i pružaju vizualnu mekoću koja im je privlačna. Također omogućuju harmoničan dizajn koji ima neutralnu privlačnost što lutke čini prihvatljivima i voljenima.

Baza odjeće je oslikana pamučna tkanina. Boja kose je tonski istaknuta kod obje lutke. Vigi sam izabrala tirkiznu boju jer odgovara njegovom karakteru, a kombinacija boja čini njegov lik jedinstvenim. Važno mi je da se djeca odmah povežu s njim i zapamte ga. Time je dobio unikatnost, kreativnost, veselu i pozitivnu energiju. Belina crvena kosa i šarena odjeća predstavljaju snažnu energiju i veselje. Izabrala sam svjetliji ton jer on simbolizira nježnost i osjećajnost. U simbiozi sa šarenom odjećom stvara se uravnotežen i privlačan izgled.

Slika 5: Vigo

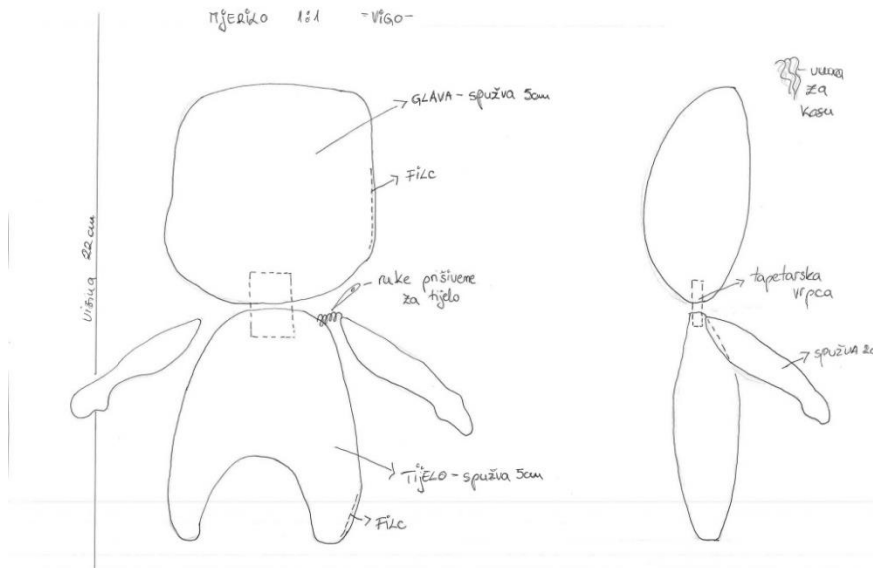

Slika 6: Bela

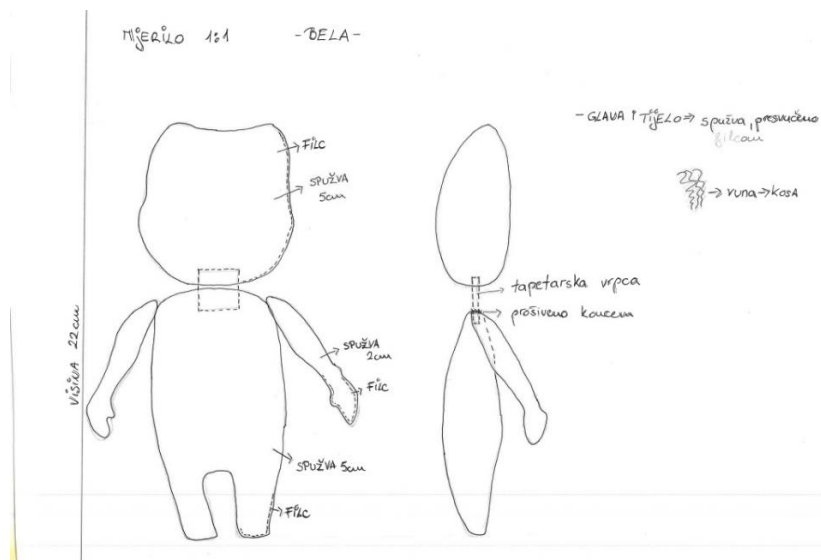
5.3. TEHNIČKE SKICE LUTAKA

Na temelju idejnih skica izradila sam tehničke skice u mjerilu 1 : 1, pri čemu sam lutke prikazala iz dva pogleda; prednjeg i bočnog. Posebnu pažnju posvetila sam izboru materijala, dimenzijama svih dijelova lutke, kao i spojevima između njih. Na temelju tehničkih skica mogla sam provjeriti jesam li se pridržavala zadanog omjera. Odabir visine lutaka od 22 cm bio je vođen praktičnim razlozima, sigurnošću, razvojnim potrebama djece i estetikom. Ova veličina idealna je za male dječje ruke, omogućuje im lagano držanje i manipulaciju lutkom, a istovremeno je dovoljno velika da ne predstavlja opasnost od gušenja, što je ključno za

sigurnost. Praktičnost, uz održavanje optimalnog omjera, bila je ključna pri donošenju odluke o veličini lutaka.

Slika 7: Tehnička skica lutke – Vigo

Slika 8: Tehnička skica lutke – Bela

5.4. PROCES IZRADE

Lutke su izrađene od spužve, flisa i vune. Izradu sam započela modeliranjem glave i tijela od spužve debljine 5 cm, dok sam ruke napravila od spužve debljine 2 cm. Zatim sam oblikovala rubove i zalijepila ih univerzalnim ljepilom Neostik.

Slika 9: Modeliranje tijela lutke

Slika 10: Krojni dijelovi na materijalu (flis)

Dok su se dijelovi lutaka sušili, iskrojila sam tkaninu od flisa kojom sam presvukla glavu, tijelo i ruke. S obzirom na to da pomična glava daje dinamiku i realizam lutkama te ih čini vizualno privlačnijima, lutke izgledaju življe i privlačnije su djeci.

Slika 11: Tapetarska vrpca

Slika 12: Presvlačenje spužve flisom

Slika 13: Presvlačenje ruku flisom

Kako bi se glava mogla lakše micati, tapetarsku vrpcu presvukla sam flisom, provukla ju kroz glavu i gornji dio tijela te zalijepila. Zatim sam debljim koncem dodatno prišila tapetarsku vrpcu uz tijelo i glavu. Ruke sam ručno prišila uz tijelo kako bih postigla da ne otpadnu tijekom dječje igre.

Nakon spajanja svih dijelova lutaka nastavila sam izrađivati kostime. Od bijele pamučne tkanine iskrojila sam majice, a od bijelog platna iskrojila sam Vigove hlače i Belinu suknju te ih sašila. Dosljedno slijedeći likovne skice, oslikala sam kostime koristeći vodene boje koje stvaraju lijep i jedinstven dizajn na tekstilu. Nakon što se odjeća osušila, crnim rapidografom ocrtala sam prijelaze kako bih postigla izgled zakrpe. Oslikavanjem odjeće bolje sam prikazala njihove karaktere i osobnosti.

Lica lutaka oslikana su akrilnim bojama koje nakon sušenja postanu izdržljive i otporne na habanje, što je važno jer će se djeca u vrtiću svakodnevno igrati tim lutkama. Akrilne boje stvorile su detaljna i estetski privlačna lica lutaka, čineći ih živima i obogaćujući njihov karakter. Za kosu lutaka koristila sam vunu koju sam izrezala na rese, nizala u pramenove i prišila na glavu. Ovime su lutke oživjele, dobile dušu i sjedinile svoje karaktere.

Slika 14: Lutke Bela i Vigo

6. PRIMJERI U PRAKSI

Za potrebe završnog rada izvela sam radionicu u Dječjem vrtiću „Ivančica“ u Osijeku, u skupini „Lavići“. Cilj je bio djecu na zabavan i interaktivan način upoznati s osnovnim pravilima lijepog ponašanja koristeći lutke za improvizaciju. Radionicu sam prilagodila njihovom uzrastu i interesima te omogućila da lakše razumiju i usvoje društveno prihvatljive norme ponašanja.

Zahtjev odgojiteljica bio je neaktivno sudjelovanje, stoga sam pomoć potražila od kolege Tonija Leakovića koji ima bogato iskustvo u radu s djecom. Predložila sam da kolega preuzme ulogu odgojitelja te smo unaprijed razradili plan radionice.

Iako nas je dočekalo četrdesetero djece u dobi od tri do sedam godina, a radionica je bila namijenjena isključivo predškolskoj djeci, nastavili smo kako smo isplanirali. Kroz lutkarsku igru pokrili smo ključne aspekte bontona: pozdravljanje, dijeljenje, četiri čarobne riječi, čekanje na red i pravilno ponašanje za stolom. Svaka situacija s lutkama bila je životopisna i dinamična te je omogućila djeci da se poistovjete s likovima i situacijama. Lutke su zbog svoje jednostavnosti djeci bile zanimljive, privlačile su njihovu pažnju i poticale ih na interakciju i učenje kroz igru.

Većina djece pratila je radionicu s entuzijazmom, dok mlađa vrtićka grupa nije uspjela koncentrirano pratiti tijek radionice, što potvrđuje moj odabir predškolske skupine kao primjerene za ovakvu vrstu aktivnosti. Trogodišnjaci su bili glasni, ustajali se i ometali dinamiku radionice. Izdvojila bih zanimljivu situaciju kada su se Vigo i Bela sukobili oko igračke. Djeca su se digla na noge i u isti glas vikala da se to ne smije raditi. Pozvali smo dvoje djece da nam pomognu razriješiti situaciju. Pomoću lutaka pokazali su koliko je važno biti velikodušan i ljubazan prema drugima te kako se konflikt može riješiti mirno i uz obostrano razumijevanje.

Radionica nije bila samo zabavna već i edukativna. Djeca su kroz igru, posredstvom scenske lutke, usvojila osnovna pravila lijepog ponašanja. Lutke za improvizaciju omogućile su djeci da se lakše povežu s temom i shvate značaj bontona. Bonton je važno učiti od malih nogu jer su socijalne vještine i emocionalna inteligencija ključni za izgradnju pozitivnih međuljudskih odnosa. Ova aktivnost djeci razvija empatiju, poštovanje i odgovornost, a to su neprocjenjive vrijednosti za njihov daljnji razvoj.

Fotografije s radionice

Uz samu uspješnu realizaciju radionice, jako važni bili su i komentari djece:

Ana: „Bilo je super, volim sve s lutkama.“

Mila: „Sviđa mi se dio kad smo pričali sa lutkama.“

„Kako ti se sviđjela radionica?“

Dodo: „Bilo je lijepo, naučio sam kako se ponašati lijepo.“

„Koja lutka ti se najviše sviđa i zašto?“

Lea: „Sviđa mi se lutka s crvenom kosom jer me podsjeća na moju sestru.“

Šimun: „Meni se sviđa Vigo zato što je šaren i šašav i stalno ima probleme koje Bela popravi.“

Megi: „Obje mi se sviđaju, smiješne su i voljela bih ih ponijeti kući.“

„Što ste naučili kroz lutke u bontonu?“

Mila: „Naučila sam da trebam reći hvala kada mi netko pomogne.“

Dora: „Naučila sam da čekam svoj red i ne prekidam druge dok pričaju.“

Nora: „Igračke treba dijeliti s prijateljima.“

„Kako ti je bilo držati Vigu i Belu u rukama?“

Matej: „Ja sam imao Vigu i on je pomagao Beli koja je pala.“

Luka: „Vigo je lijep i nasmijavao je druge i najviše voli govoriti riječi molim i hvala.“

Mila: „Bela mi je pomogla skupiti igračke poslije igrancije.“

„Zašto ti je lutka bitna?“

Lara: „Volim da se sa mnom igra i mogu joj reći svoje tajne.“

Katja: „Lutka mi je prijatelj i mogu pričati s njom.“

„Biste li voljeli da su lutke svaki dan prisutne u vrtiću?“

Sara: „Daaaaa, jer je zabavno.“

Mislav: „Da, lutka mi pomaže da naučim biti dobar u vrtiću.“

Katja: „Da, jer možemo praviti različite priče s njima.“

Megi: „Lutki bih mogla reći tajnu koju nitko ne bi znao.“

„Koje pravilo bontona je najvažnije i zašto?“

Katja: „Najvažnije je reći molim i hvala jer to pokazuje da smo dobri.“

Mila: „Treba pomagati prijateljima kad im je teško.“

Maja: „Važno je da ne prekidaš druge dok pričaju jer je važno slušati.“

7. ZAKLJUČAK

Razvoj socijalnih vještina i osnovnih pravila lijepog ponašanja (bontona) od temeljnog je značaja za predškolsku djecu. Uvođenje lutaka za improvizaciju kao edukativnog alata u vrtićima pokazalo se kao učinkovit način da se djeci prenesu važne informacije. Kroz interaktivnu radionicu i priču s lutkama, djeca uče pravila bontona i razvijaju emocionalnu inteligenciju, empatiju i sposobnost dobre suradnje. Lutke omogućavaju djeci da kroz igru simuliraju različite društvene situacije što im pomaže da bolje razumiju pravila ponašanja. Rad s lutkama pruža priliku za individualni izraz, kao i rad u grupi, što dodatno pospješuje socijalnu interakciju s djecom. Njihova primjena u edukaciji bontona pokazala se kao metoda koja ne samo da je učinkovita, već je i zabavna. Kroz kreativnu interaktivnu metodu djeca su motivirana da aktivno sudjeluju u učenju što rezultira jasnim i trajnim usvajanjem pozitivnih socijalnih ponašanja. Upotreba scenske lutke u pravilu je dio kurikulumu većine studijskih programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, ali sam se, tijekom istraživanja za ovaj rad, uvjerila da u predškolskim ustanovama nažalost izostaje njezina upotreba. Lutka omogućava djeci neizravnu komunikaciju s okolinom što im uvelike pomaže. Djeci je ponekad teško nositi se sa svojim osjećajima, a lutka im u tome može značajno pomoći. Odgojitelj ju treba pažljivo uključiti u odgojni proces te slušati što dijete kroz nju govori. Bez obzira na to koliko ju odgojitelji koristili u svom radu, lutka će iznova oduševljavati svojom nježnošću, pokretljivošću i duhovitošću.

Lutke imaju izuzetnu važnost u dječjem razvoju. Tijekom izrade ovoga rada nastojala sam ih približiti djeci te vjerujem da sam u tome uspjela. Djeca su na lutke reagirala izuzetno pozitivno, a to me dodatno uvjerilo u smislenost mog rada. Također, potaknula sam odgojitelje na suradnju te se nadam da će lutke Vigo i Bela postati dio svakodnevne prakse u radu s djecom.

8. LITERATURA

Knjige:

1. Ivon, H. *Dijete, odgojitelj i lutka: pedagoške mogućnosti lutke u odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga (Lutka u humanistički usmjerenom predškolskom kurikulumu), 2010.
2. Kroflin, Livija. *Duša u stvari. Osnovne lutkarske tehnike i njihova primjena*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020.
3. Majaron, Edvard. *Lutka – idealni spoj didaktičkih ciljeva*, u Radoslav Lazić: *Svetsko lutkarstvo, Hrestomatija*. Beograd: Foto Futura i Radoslav Lazić, 2004.
4. Pokrivka, Vlasta. *Dijete i scenska lutka: priručnik za odgajatelje u dječjim vrtićima*. Zagreb: Školska knjiga (Pedagoška vrijednost dječje igre sa scenskom lutkom), 1985.
5. Relja, Jasna. *Reci što osjećaš. Poticanje emocionalnog i socijalnog razvoja učenika*, Zagreb: Profil international, 2012.
6. Vukonić-Žunić, Jasna, Delaš, B. *Lutkarski medij u školi*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.
7. Županić Benić, M. *Lutkarstvo i dijete*, Zagreb: Leykam international, 2019.

Internet stranice:

1. Budi dobro, Petra Matulić- Žeravica, 12. kolovoz 2012., [Važnost mašte i kreativnosti kod djece \(budidobro.com\)](#)
2. Ivon, H. (2005). Lutka u razvoju djeteta. *Dijete, vrtić, obitelj*, 11 (40), 6-11. Preuzeto s [https:// 262524 \(srce.hr\)](https://262524(srce.hr))
3. Modamoda.info, Šta je bonton? 22 pravila ponašanja koja bi svako trebao znati!, [Šta je bonton? 22 pravila lijepog ponašanja koja bi svako trebao znati! \(modamoda.info\)](#) , (pristup: 5. 2. 2024.)
4. Naklada Bombon, Josipa Radulović-Franjić, *Dijete i bonton*, [Dijete i bonton - BoMboN blog - Naklada Bombon - Zabava, igra i učenje kroz sva godišnja doba](#), (pristup: 7. 2. 2024.)
5. Popek, Ivana, „O razvojnim područjima“, [O razvojnim područjima – Predškologija \(predskologija.com\)](#) (pristup: 20. 12. 2023.)
6. Svijet mašte, „Važnost svijeta mašte u razvoju djeteta“, [Važnost lutke u djetetovu razvoju \(suvremenazena.hr\)](#) (pristup: 10. 1. 2024.)

7. Svijet mašte...zavirite s nama u dječji svijet mašte... Važnost svijeta mašte u razvoju djeteta - Svijet Mašte web trgovina (svijet-maste.hr)